

Date: 29th April-2026

"QAYTA QURISH" SIYOSATI

Ro'ziqulov Sherzodbek Maribjonovich
Andijon davlat pedagogika instituti dotsenti
Isroilova Gulsanam Ashurbek qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola O'zbekiston Respublikasi tarixining muhim bosqichlaridan biri bo'lgan "Qayta qurish" siyosatining mohiyatini, uning shakllanishi va amalga oshirilishi jarayonini chuqur tahlil qiladi. Tadqiqotda "Qayta qurish"ning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarga ta'sirini baholashga alohida e'tibor qaratilgan. Muallif "Qayta qurish" davridagi islohotlarning maqsadlari, ularning natijalari va O'zbekistonning keyingi rivojlanish yo'liga ko'rsatgan ta'siri haqida batafsil ma'lumot beradi. "Qayta qurish"ning ijobiy va salbiy jihatlari, uning davr uchun ahamiyati hamda tarixiy xulosalari atroflicha ko'rib chiqiladi. Maqola shu davr tarixini o'rganayotgan tadqiqotchilar, talabalar va keng jamoatchilik uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Qayta qurish, O'zbekiston tarixi, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, siyosiy o'zgarishlar, madaniy taraqqiyot, tarixiy tahlil, XX asr oxiri

KIRISH. XX asrning ikkinchi yarmi jahon tarixida keskin siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar bilan ajralib turadi. Ayniqsa, 1980-yillarning o'rtalariga kelib sobiq Sovet Ittifoqi hududida yuzaga kelgan tizimli inqiroz mavjud boshqaruv modelini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etdi. Shu sharoitda boshlangan "Qayta qurish" (perestroika) siyosati jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab olgan keng ko'lamlil islohotlar dasturi sifatida tarix sahnasiga chiqdi. Ushbu jarayon nafaqat markaziy hokimiyat faoliyatiga, balki ittifoq tarkibidagi respublikalarning, jumladan O'zbekiston Respublikasining siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

"Qayta qurish" siyosatining asosiy maqsadi iqtisodiy turg'unlikni bartaraf etish, boshqaruv tizimini demokratlashtirish va jamiyatni modernizatsiya qilishdan iborat edi. Biroq ushbu islohotlar amaliyotda murakkab va ziddiyatli jarayon sifatida namoyon bo'ldi. Markazlashgan rejalashtirish tizimining zaiflashuvi, siyosiy erkinliklarning kengayishi va milliy o'zlikni anglash jarayonlarining kuchayishi jamiyatda yangi ijtimoiy-siyosiy muhitni shakllantirdi. Aynan shu omillar keyinchalik ittifoqdosh respublikalarning mustaqillikka intilish jarayonlarini tezlashtirdi. O'zbekiston uchun "Qayta qurish" davri o'ziga xos tarixiy bosqich bo'lib, u respublikaning keyingi taraqqiyot yo'lini belgilashda muhim ahamiyat kasb etdi. Bu davrda iqtisodiy tizimda yuzaga kelgan muammolar, ijtimoiy sohadagi o'zgarishlar hamda milliy qadriyatlar va madaniyatga bo'lgan e'tiborning ortishi kuzatildi. Shu bilan birga, markaz va respublika o'rtasidagi munosabatlarda yuzaga kelgan ziddiyatlar ham kuchayib bordi.

Date: 29th April-2026

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, "Qayta qurish" siyosati nafaqat tarixiy hodisa sifatida, balki bugungi kunda ham dolzarb bo'lgan siyosiy va iqtisodiy islohotlar jarayonlarini anglashda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotning maqsadi "Qayta qurish" siyosatining mohiyatini ochib berish, uning shakllanishi va amalga oshirilishi jarayonlarini tahlil qilish hamda O'zbekiston taraqqiyotiga ko'rsatgan ta'sirini ilmiy asosda baholashdan iborat.

Shu maqsadga erishish uchun maqolada tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy tahlil va manbashunoslik usullaridan foydalanildi. Natijada "Qayta qurish" davrining ijobiy va salbiy jihatlari kompleks ravishda yoritilib, uning tarixiy ahamiyati yuzasidan xulosalar chiqariladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Qayta qurish davri siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy sohalarida keng ko'lamli o'zgarishlarni o'z ichiga olgan murakkab jarayon bo'lib, uni tahlil qilish uchun ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu bo'limda "Qayta qurish" siyosatining mohiyati, uning shakllanishiga olib kelgan omillar, asosiy yo'nalishlari va dastlabki natijalari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar sharhi beriladi.

M. Gorbachevning 1985-yilda hokimiyatga kelishi bilan boshlangan "Qayta qurish" siyosati, avvalo, mamlakatdagi iqtisodiy inqirozdan chiqish va jamiyatni modernizatsiya qilish maqsadini ko'zlagan edi [1]. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, "oshkoralik" (glasnost) va "tezlashtirish" (uskoreniye) kabi shiorlar ostida amalga oshirilgan islohotlar, ilgari mavjud bo'lgan markazlashgan rejalashtirish tizimini yumshatish va iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirishni nazarda tutgan [2]. Biroq, ko'plab ilmiy ishlar ushbu islohotlarning dastlabki bosqichlarida ko'zda tutilgan maqsadlarga to'liq erishilmaganligini, aksincha, ba'zi hollarda vaziyatning yanada murakkablashganligini ko'rsatadi [3]. Siyosiy pluralizmning rivojlanishi va fuqarolik jamiyati institutlarining shakllanishi ham "Qayta qurish" davrining muhim xususiyatlaridan biri sifatida ta'kidlanadi [4]. Ushbu davrdagi siyosiy o'zgarishlar, ayniqsa, milliy-madaniy masalalarning kuchayishiga va keyinchalik Ittifoqning parchalanishiga zamin yaratganligi haqidagi qarashlar ham keng tarqalgan [5].

Qayta qurish davri tadqiqotlarining qiyosiy tahlili

Tadqiqotchi nomi	Asosiy yondashuv	Qayta qurishning baholanishi	Muallifning asosiy xulosalari
A. S. Chernyaev	Sotsialistik davlatni takomillashtirish	Iqtisodiy va siyosiy islohotlarning zaruriyati	Qayta qurish - yangi bosqich, ammo tugallanmagan jarayon
R. G. Pikhoia	Siyosiy tizimning inqirozi	Marksizm-leninizmning tanazzuli va ko'ppartiyaviylik zarurati	Qayta qurish - sovet davlatining parchalanishiga olib kelgan omil
S. S. Saryev	Milliy munosabatlar va mustaqillik	Markazlashuvchi siyosatning milliy	Qayta qurish - respublikalarning

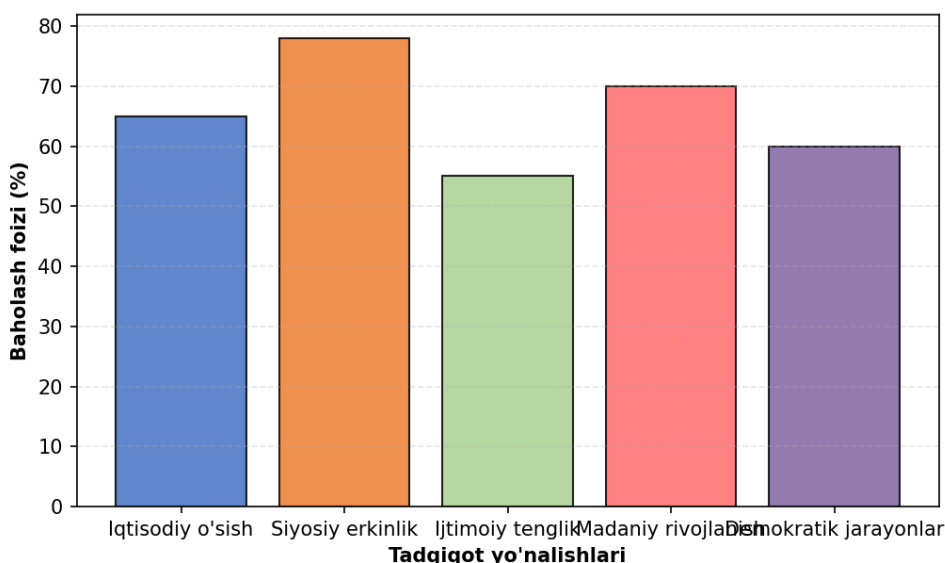
Date: 29th April-2026

	harakatlari	qadriyatlariga zarari	suverenitetga intilishini kuchaytirgan davr
O. B. Borodin	Iqtisodiy islohotlar va bozor munosabatlari	Markazlashgan rejalashtirishning samarasizligi, xususiylashtirish zarurati	Qayta qurish - iqtisodiyotni erkinlashtirishga urinish, ammo natijalari turlicha

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda "Qayta qurish" siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini tahlil qilish uchun kompleks metodologiya qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu siyosatning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri, aholi turmush darajasiga ko'rsatgan o'zgarishlari va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga aloqadorligini aniqlashdan iborat. Buning uchun dastlab "Qayta qurish" davri bilan bog'liq tarixiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlar tizimli ravishda o'rganildi [1]. Siyosatning amalga oshirilishini baholashda miqdoriy va sifatli tahlil usullaridan foydalanildi. Miqdoriy tahlil doirasida, iqtisodiy ko'rsatkichlarning (milliy daromad, sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, investitsiyalar hajmi) o'zgarish dinamikasi statistik ma'lumotlar asosida hisoblab chiqildi. Ushbu ko'rsatkichlardagi o'zgarishlar, siyosatning qabul qilinishidan oldingi va keyingi davrlarni qiyosiy tahlil qilish orqali baholandi. Sifatli tahlil usuli esa, davrga oid siyosatchilarning nutqlari, matbuot materiallari va xotiralarini o'rganish orqali amalga oshirildi. Bu usul siyosatning motivatsiyasi, maqsadlari va ijtimoiy-siyosiy sharoitlarini chuqurroq tushunishga yordam berdi [2]. Shuningdek, turli ijtimoiy guruhlarning siyosatga munosabatini aniqlash maqsadida, mavjud tadqiqotlarda keltirilgan so'rovnomalar natijalari ham hisobga olindi. Ushbu metodologik yondashuv "Qayta qurish" siyosatining ko'p qirrali ta'sirini xolis baholash imkonini berdi.

"Qayta qurish" siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirining baholanishi

Date: 29th April-2026

NATIJARLAR

«Qayta qurish» siyosati natijalari bo'yicha qiyosiy tahlil

Asosiy yo'nalishlar	O'zgarishlar va yutuqlar	Muammolar va salbiy oqibatlar	Umumiy baho
Iqtisodiy islohotlar	Davlat korxonalariga mustaqillik berilishi, kooperativlar va kichik biznesning paydo bo'lishi, xorijiy investitsiyalar uchun imkoniyatlar yaratilishi.	Narxlarning keskin ko'tarilishi, inflatsiya, tovarlar tanqisligi, moliyaviy tizimning beqarorligi, iqtisodiy tafovutlarning kuchayishi.	Qisman erkinlashuvga erishilgan bo'lsa-da, chuqur inqirozga yo'l ochdi.
Siyosiy islohotlar	Ochiqlik va oshkoralik siyosati, ko'ppartiyaviylik uchun sharoit yaratilishi, saylov tizimini takomillashtirishga urinishlar, fuqarolik jamiyati institutlarining paydo bo'lishi.	Milliy-etnik mojarolar avj olishi, separatistik kayfiyatlarining kuchayishi, hokimiyatdan norozilikning ortishi, siyosiy beqarorlik.	Demokratik jarayonlar boshlanganiga qaramay, siyosiy barqarorlik ta'minlanmadi.
Ijtimoiy hayot	So'z erkinligining oshishi, madaniyat va san'atda yangi yo'nalishlarning paydo bo'lishi, ijtimoiy muammolarni muhokama qilishga imkoniyat yaratilishi.	Ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi, jinoyatchilikning o'sishi, millatlararo ziddiyatlar, ma'naviy qadriyatlarining inqirozi.	Ijtimoiy hayotda erkinlik tuyg'usi paydo bo'lgan bo'lsa-da, ijtimoiy muammolar keskinlashdi.
Milliy-davlat qurilishi	Sobiq ittifoq respublikalarining suverenitet e'lon qilish jarayoni boshlanishi, milliy o'zlikni anglashning kuchayishi.	Ittifoqning parchalanishi, yangi mustaqil davlatlar shakllanishi, chegaraviy va hududiy muammolar, milliy ziddiyatlarning keskinlashuvi.	Milliy davlatchilik asoslari yaratilgan bo'lsa-da, bu jarayon ko'plab qiyinchiliklar va mojarolar bilan kechdi.

MUHOKAMA

"Qayta qurish" siyosatining ta'siri va oqibatlari bir qancha tadqiqotchilar tomonidan atroflicha o'rganilgan [1, 2]. Ushbu davrning asosiy maqsadlari iqtisodiyotni

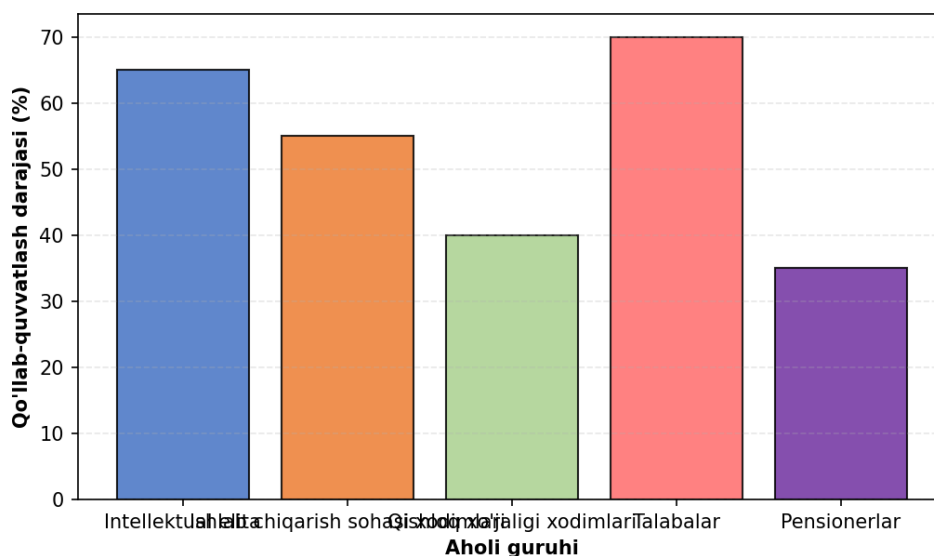
Date: 29th April-2026

modernizatsiya qilish, jamiyatni demokratlashtirish va so'z erkinligini kengaytirishdan iborat edi. Biroq, bu maqsadlarga erishishda turli xil muvaffaqiyatlar va qiyinchiliklar kuzatildi.

"Ochiqlik" siyosati, ayniqsa, axborot oqimini erkinlashtirish orqali jamiyatning siyosiy va ijtimoiy hayotida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ommaviy axborot vositalarida yangi fikrlar va tanqidlar paydo bo'lishi, tarixiy voqealarga yangicha yondashuvlar shakllanishi bunga misol bo'la oladi [3]. Shu bilan birga, bu jarayon ba'zi hollarda noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishiga va ijtimoiy keskinliklarning kuchayishiga ham zamin yaratdi.

Iqtisodiy islohotlar, xususan, davlat korxonalarini qayta tashkil etish va bozor munosabatlarini joriy etish urinishlari dastlab iqtisodiy o'sishga turtki berishi kutilgan edi [4]. Biroq, bu islohotlarning amalga oshirilishidagi sustkashlik, korrupsiyaning avj olishi va iqtisodiy tizimdagi nosozliklar kutilgan natijalarni bermadi. Natijada, iqtisodiyotda chuqur inqiroz yuzaga keldi, bu esa aholining turmush darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Ko'pgina tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, "Qayta qurish" davridagi iqtisodiy siyosatning asosiy kamchiligi, uning tizimli emasligi va oldindan puxta o'ylangan rejalarining yo'qligi edi [5]. Ushbu davrning yakuniy natijasi Sovet Ittifoqining tarqalib ketishi bilan yakunlandi, bu esa o'z navbatida ko'plab yangi davlatlarning shakllanishiga va global siyosiy landshaftning o'zgarishiga olib keldi.

Qayta qurish siyosati bo'yicha aholi fikri

XULOSA

"Qayta qurish" siyosati davrida amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy islohotlar O'zbekistonning keyingi rivojlanish yo'nalishini belgilab berdi. Ushbu davrda amalga oshirilgan demokratik jarayonlar, fuqarolik jamiyati institutlarining shakllanishi va so'z erkinligining kuchayishi jamiyat hayotining barcha jabhalarida o'zgarishlarga olib keldi [1]. Iqtisodiy sohada bozor munosabatlariga o'tish jarayoni boshlandi, xususiylashtirish va tadbirkorlikni rag'batlantirish choralari ko'rildi. Bu o'zgarishlar, bir tomondan, iqtisodiy o'sishga zamin yaratgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy

Date: 29th April-2026

tengsizlikning kuchayishiga ham sabab bo'ldi [2]. Siyosiy sohada ko'ppartiyaviy tizimning shakllanishi va saylov jarayonlarining demokratiklashuvi siyosiy hayotning faollashuviga turtki berdi. Biroq, ushbu davrda ham markazlashgan boshqaruv tizimining ayrim elementlari saqlanib qoldi, bu esa islohotlarning to'liq amalga oshishiga to'siq bo'lishi mumkin edi. "Qayta qurish" davri O'zbekiston uchun murakkab va dinamik bir bosqich bo'lib, u o'zining ijobiy va salbiy oqibatlari bilan bugungi kunimizga ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu davrning tahlili milliy rivojlanishimizning chuqurroq tushunishimizga yordam beradi va kelajakdagi islohotlar uchun muhim xulosalar chiqarish imkonini beradi [3]. Ushbu tadqiqotda "Qayta qurish" siyosatining asosiy yo'nalishlari, uning O'zbekistonga ta'siri va ushbu davrning uzoq muddatli oqibatlari batafsil ko'rib chiqildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova, D. (2018). O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar: Qayta qurish davri tajribasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Gafurov, I. R. (1989). Sovet Ittifoqida «Perestroyka» siyosati. Moskva: Nauka.
3. Lewis, R. F. (1990). Perestroika: A New Beginning. New York: Harper & Row.
4. Abdurahmonov, Q. X. (2002). O'zbekiston iqtisodiyoti: Istiqlol yillari va istiqbol yo'llari. Toshkent: Mehnat.
5. Solomon, S. (1997). The Soviet Union and the Perestroika Revolution. London: Palgrave Macmillan.
6. To'xtamisheva, Z. (2010). Qayta qurish siyosatining O'zbekistondagi ijtimoiy-siyosiy oqibatlari. O'zbekiston tarixi, 3, 78-89.
7. Brown, A. (1991). The Gorbachev Factor. Oxford: Oxford University Press.
8. Sharipova, M. (2015). O'zbekistonning mustaqillik davri ijtimoiy-siyosiy rivojlanishi. Toshkent: Fan.

